

**Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valtuustolle aiheesta: HE
99/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion
talousarvioksi vuodelle 2026**

Juho Saari, sosiaali- ja terveystieteiden professori

Julkinen talous, sosiaalimenot ja luottamus

Vaalikauden aikana tehdyt leikkaukset ja uudistukset ovat kohdistuneet lähinnä sosiaali- ja terveystalouden ja työmarkkinoiden rajapintaan.

Julkisen talouden tilanne on kriittinen myös vaalikaudella 2027-2031: sen vakauttaminen edellyttää hyvinvointialueisiin ja työeläkkeisiin (ml. eläkkeensaajan asumistuki) tehtäviä leikkauksia ja uudistuksia.

Sosiaalimenojen reaalikasvun kulmakerroin on jonkin verran laskenut, mutta brutto- ja nettomääräisten sosiaalimenojen välinen ero on todennäköisesti kasvanut. Tämä on syytä selvittää tietovarannon vahvistamiseksi.

Kansalaisten luottamus on laskenut ensin terveyspalveluissa ja eläkkeissä, ja nyt myös läpäisevästi: samalla mielipiteet ovat voimakkaasti eriytyneet.

Hyvinvointialueet ja vanhuspalvelut

Hyvinvointialueiden taloudellinen ja toiminnallinen tilanne vaihtelee merkittävästi ja erot ovat enemmänkin kasvussa kuin supistumassa.

Optimitilanteessa hyvinvointialueiden määrä on toiminnallisesti ja demokratian kannalta riittävän suuri ja talouden ja ohjauksen kannalta riittävän pieni.

Vanhuspalveluihin on esitetty noin 51 milj. euron säästöt, jota vastaava summa on vähennetty hyvinvointialueiden rahoituksesta ja jonka hyvinvointialueet vyöryttävät vanhuspalveluihin.

Hallituksen esityksessä esitetyt laskelmat teknologian käyttöönotosta saatavista säästöistä ovat monella tapaa epävarmoja.

Kelakorvaukset ja eläkejärjestelmät

Valinnanvapauskokeilun toimeenpano olisi ollut taloudellisesti ja toiminnallisesti mielekkäämpää toimeenpanna kohdentamalla korvamerkitty määräraha hyvinvointialueille, jotka olisi velvoitettu tekemään hankinta yksityisiltä palveluntuottajilta.

Lausuntopalaute uudistuksesta oli varsin yksimielisesti kielteistä.

Työeläkejärjestelmien uudistaminen tapahtunee jatkossa myös julkisen talouden vakauden näkökulmasta.

YEL-ratkaisun valmistelu on kesken. Valtion rahoitusosuus on noussut nopeasti ja se osaltaan on johtanut muiden säästöjen kumoutumiseen.

VER-ratkaisun tuottomenetys valtion eläkejärjestelmälle on merkittävä verrattuna vaihtoehtoiseen todellisuuteen.

Työllisyyspalvelut ja kuntouttava työtoiminta

Työllisyyspalvelujen tilasta ei ole tällä syksyllä kattavaa näkemystä. Edellinen arvio on keväältä 2025 ja ensimmäinen kokonaisarvio valmistunee keväällä 2026.

Aktivointiasteet ovat kuitenkin merkittävästi laskeneet ja vuoden 2025 palkkatukirahat on käytännössä sidottu jo alkuvuodesta 2025.

Kuntouttavan työtoiminnan siirtäminen työllisyyspalvelujen osaksi on perusteltu ja noudattaa käytännössä jo vakiintunutta mallia.

Palvelupolun paremman hallinnan vuoksi sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalinen kuntoutus voidaan myös siirtää työllisyyspalveluihin.

Työikäisen väestön sosiaaliturva ja totu

Työikäisen väestön sosiaaliturvan leikkaukset on toimeenpantu asianmukaisesti, mutta edelleenkin ongelmana on eri puolilta tehtyjen leikkausten kasautuminen.

Ansioturvan leikkaukset ja valuma toimeentulotukeen saattavat muodostua toiminnallisiksi ongelmiksi.

Kohdentumisarviot käsitellään toisaalla tässä kuulemisessa.

Toimeentulotukiuudistuksessa on useita ongelmakohtia. Niistä tärkein on perustuslain mukaisen välttämättömän toimeentulotuen ja ”sosiaalisesti hyväksyttävän kulutuksen” tason yhteensovitus.

Muita haastavia kohtia on suoja-osan (ansiotulovähennyksen) poistossa, asumiskustannuksissa ja terveysmenoissa (käytännössä laihdutuslääkkeissä).

Kaikkineen uudistus lisää byrokratia-, informaatio- ja kannustinloukkuja.

Asunnottomuus, järjestöt ja ruoka-apu

Asumiseen liittyvät uudistukset ml. siirtäminen pitkäaikaisasunnottomuuden hallintaan on johtanut asunnottomuuden nousuun.

Järjestöleikkauksissa on syytä arvioida leikkausten yhteisvaikutukset: epäselvää on myös, mihin on kohdennettu rahapelitoiminnan jakamattomista voittovaroista syntyneet sijoitustuotot vuosina 2017-24.

Ruoka-aputoiminnan rahoituksen vakiinnuttaminen on tervetullut muutos kentän kannalta.

Hävikkiruoan tarjonta on kuitenkin laskenut samalla kun asiakasmäärät ovat kasvaneet voimakkaasti.

Ruoka-apuasiakkaiden tilannetta koskeva aineistokeräys alkoi 5.10.2025 ja kattava tilannekuva on käytössä keväällä 2026.

KIITOS

juho.saari@tuni.fi
(0408281027)